István ***Haller***

Diversitatea culturală ca potențial turistic

În mod bizar, deși turismul pare a suscita un interes deosebit în cadrul societății românești, cu toate acestea ponderea proiectelor pe o asemenea tematică, care să se adreseze exclusiv romilor, este extrem de redusă. Pentru a ilustra însă maniera în care poate fi implicată o comunitate de romi în promovarea și valorificarea turismului, am studiat cazul unei organizații neguvernamentale, Centrul A., care aparent nu are nici o legătură cu etnia la care ne referim. Semnificativ este însă faptul că proiectul se derulează într-o regiune cu un important potențial turistic și o diversitate etnică apreciabilă.

Situat în partea nordică a Moldovei, județul are o populație de peste 700 000 locuitori, din care 680 000 sunt români, 10 000 ucraineni, 5 000 romi, 3 000 ruși și 3 000 polonezi. Deși din punct de vedere economic este mai slab dezvoltat, turismul reprezintă o importantă sursă de venit pentru marea parte a locuitorilor, sistemul turismului rural și cel al pensiunilor particulare fiind bine reprezentat. Datorită peisajului, tradițiilor și monumentelor istorice, zona este frecvent vizitată nu numai de turiștii români, dar și de cei din alte spații europene, îndeosebi din Italia și Franța.

După emanciparea lor în a doua jumătate a secolului XIX, romii din S. au trăit din meșteșugurile lor tradiționale, existând printre ei fierari, argintari, lingurari, turnători de clopote, lăutari etc. Acest lucru nu a însemnat că istoria lor ulterioară nu a fost lipsită de vicisitudini, ci dimpotrivă, în timpul regimului Antonescu multe familii de romi din zonă au fost deportate în Transnistria, cu amintiri greu de uitat. Astăzi, romii trăiesc în număr mai mare în mediul rural și sunt divizați după îndeletniciri. În plus, ei sunt încă păstrători ai vechilor tradiții, având în fruntea lor lideri unanim acceptați și respectați. Din punct de vedere social, sunt două extreme: unii din ei sunt foarte bogați, dar majoritatea se află la limita de jos a sărăciei, trăind pentru supraviețuire și în condiții anevoie de imaginat. Majoritatea vorbesc limba romani, iar religia lor este cea greco-catolică.

În aceste condiții, școlarizarea romilor este deficitară, doar un număr nesemnificativ de copii urmând liceul sau o școală profesională, majoritatea abandonând ideea instrucției mai ales din motive sociale, cu mult înainte să termine cele opt clase obligatorii.

Semnificativ este faptul că în zonă nu au avut loc conflicte între comunitățile majoritare și cele ale romilor. În discuțiile purtate cu persoane aparținând populației

majoritare nu au apărut stereotipuri negative la adresa romilor, atât datorită caracterului lor pașnic, cât și faptului că se fac folositori comunităților locale prin diversele prestații: "În satul nostru - ne mărturisea L. - trăiesc patru familii de țigani. Nimeni nu are nimic cu ei. Mai lucrează ca zileri, mai pleacă în alte județe să vândă ceva. Și ei caută să trăiască cumva, că nimănui nu-i e ușor în zilele noastre". Romii intervievați în mai multe așezări rurale ale județului S. nu consideră că ar exista tensiuni deosebite între comunități, dar se văd discriminați, în special de către autorități locale: „Nu avem nimic cu românii. Ce să avem? S-a întâmplat să mă duc la vecina mea să-i cer un ou, ceva. Și mi-a dat. Când am avut bani, i-am plătit. Așa trăim noi", spunea T.; „Se întâmplă în autobuz să ni se spună să mergem în spate, că facem gălăgie și deranjăm șoferul. Sau primarul, când îi cerem ajutor social, ne spune: «măi țigane, ție de ce să-ți dau, că mai faci un ban și nu plătești impozite». Dar în general nu avem probleme cu românii", declară B.

Centrul A., ales pentru studiul nostru de caz, a luat ființă în 1995 ca un consorțiu de organizații neguvernamentale și de autorități locale pentru promovarea turismului în zonă. De reținut însă faptul că în această asociere nu se regăsesc și organizațiile locale de romi, din motive care nu ne-au fost explicate. Președinta centrului, doamna I., fiind membră în mai multe organizații, a inițiat formarea acestui consorțiu pentru o mai bună coordonare a activităților și promovarea intereselor locale.

De la înființare sa, centrul a derulat 6 proiecte, finanțate în principal din fonduri PHARE. Astfel, beneficiind de un suport logistic consistent, obiectivele principale ale organizației au putut fi realizate sau sunt în curs de realizare, cu rezultate deja vizibile. Cu toate că nu au existat momente dificile în viața asociației, obținerea resurselor financiare a reprezentat și reprezintă în continuare o problemă pe termen lung, ceea ce oferă un anume grad de nesiguranță.

Proiectul de față a fost conceput pornindu-se de la realitățile locale, unde turismul are o importanță deosebită. Cum președinta organizației consideră că fiecare comunitate etnică din județ reprezintă o valoare culturală care merită să fie cunoscută și promovată, a considerat că într-un ghid turistic trebuie să apară și comunitatea romilor, mai ales că meseriile, meșteșugurile tradiționale - practicate aproape în exclusivitate de romi - pot fi interesante pentru turiști, în special pentru cei străini. Iar ceea ce constituie o atracție turistică, prin valoarea sa culturală, poate deveni o sursă de venit și un mijloc de schimbare a situației sociale și pentru comunitatea de romi. „Romii noștri - afirma președinta centrului - sunt meseriași. Noi nu avem alți meseriași în afară de ei. Fac lucrări artizanale deosebite, cu un potențial de atracție pentru turiști, în special turiști străini. Acești artizani aparțin de cultura noastră, cultura din S., care merită să fie cunoscută. La noi trăiesc mai multe etnii, în bună înțelegere, fiecare cu specificul ei, fiecare cu valoarea ei. Romii cu meseriile lor tradiționale. Și dacă vin turiști, cumpără obiectele artizanale și vor putea trăi în condiții mai bune". În sprijinul acestei idei au venit și o serie de studii referitoare la comunitățile de romi și meșteșugurile practicate de ei, realizate atât

de Muzeul Etnografic din S., cât și de un autor francez (care în munca lui a fost sprijinit de președinta organizației).

Proiectul a început de curând și urmează ca la finalizarea lui să se publice un ghid turistic, ca instrument indispensabil bunei cunoaşteri a zonei și a oamenilor. Au fost organizate deja conferințe de presă pentru prezentarea activității, urmând a se convoca o serie de mese rotunde, colocviale, pe tema modalităților de dezvoltare a turismului în zonă și a mijloacelor de promovare.

Centrul fiind de fapt un consorțiu, în mod natural proiectele se desfășoară în parteneriat cu ceilalți membri, care participă în mod egal la luarea deciziilor. Așa cum s-a subliniat deja, în acest parteneriat sunt implicate atât autorități locale, cât și organizații neguvernamentale, iar colaborarea dintre aceste organisme este apreciată prin calificative maxime. În plus, comunicarea cu mass media este și ea foarte bună, existând la centru o colecție vastă de articole ce-i prezintă activitatea, toate cu aprecieri pozitive și încurajatoare.

S-a ajuns la aceste performanțe printr-o politică managerială susținută, fiecare proiect în derulare beneficiind de un personal competent în domeniu și care știe să antreneze diverși factori care pot susține inițiativele atât din punct de vedere cultural (specialiști în etnografie, etnologie, istorie ș.a.m.d.), dar și logistic. Politica de strângere a fondurilor urmărește nu doar nevoia comunității, ci și oferta pieței de finanțare. Din această perspectivă, finanțatorul strategic este PHARE care asigură, de pildă, și cursuri de management, contra cost, prin care se realizează și o autofinanțare parțială.

În managementul organizației, personalitatea președintei are un rol deosebit. Activă în mai multe organizații, a putut realiza acest consorțiu, iar printr-un eficient lobby a obținut sprijinul autorităților. Este o persoană bine cunoscută în domeniu, i s-a cerut și a acordat sprijin și în realizarea unui volum referitor la comunitățile de romi din România, publicat în Franța, și care s-a bucurat de o bună primire. Astfel, ea este atât inițiatorul, cât și coordonatorul proiectelor, acest aspect neafectând caracterul democratic al organizației, în care deciziile sunt luate de toți membrii. Centrul își are sediul într-o clădire aparținând unei alte instituții, având la dispoziție telefon, fax, calculator, toate cele necesare bunei desfășurări a proiectelor.

Problema cea mai gravă cu care se confruntă centrul este dezinteresul oamenilor, lipsa lor de implicare în soluționarea problemelor comunității. Comunitățile de romi intervievate, posibile beneficiare ale proiectului, știu că „se întâmplă ceva", în sensul în care mai multe persoane au trecut pe la ei interesându-se de tradițiile lor și făcând poze, dar concret nu au cunoscut proiectul. „Spuneți că va fi un ghid turistic, unde scrie despre noi? Nu știu despre asta - afirma T. Au fost aici niște străini, care ne întrebau, făceau și poze". După o scurtă prezentare, au considerat că proiectul i-ar putea ajuta foarte mult dacă ghidul turistic ar atrage într-adevăr mai mulți turiști către zonele locuite de ei, dacă ar exista un interes mai mare față

de obiectele artizanale realizate prin meseriile tradiționale: „Noi suntem argintari - se destăinuia același interlocutor -, facem cercei, inele, obiecte din astea. Vara mergem și le vindem pe litoral. Normal, că dacă turiștii ar veni la noi, ar fi mai simplu. Pe litoral..., nu știu cum să vă spun, dar suntem jefuiți. Aici acasă ar fi altfel. Și oamenii aceia ar vedea și cum lucrăm, ce lucrăm, că putem să lucrăm așa cum comandă ei".

Totodată, comunitățile de ne-romi intervievate au considerat că printr-un ghid care indică și locurile cu specific rom nimeni nu va pierde ci va câștiga, atragerea turiștilor fiind benefică pentru toți: „Să vină turiștii să vadă cum trăiesc și ce fac țiganii noștri? Cine a avut această idee? Că e bună. De ce nu? Știți, aici sunt zone foarte frumoase. Vine, mai cumpără ceva de la țigani și vede că e frumos la noi, poate stă. Cumnata mea din F. are o vilă amenajată pentru străini. Acolo se duce lumea că și mănăstirile sunt aproape. Dacă ar veni și la noi, și eu aș putea închiria câteva camere".

Aflată așadar între ignoranța unora și dorința altora de a-și face cunoscute locurile, obiceiurile și tradițiile, derularea proiectului ce vizează promovarea turismului în S. mai are încă de învins multe bariere, cele mentale și de imagine fiind poate cele mai grele. În același timp însă, o bună conlucrare între diversele organisme nonguvernamentale și autoritățile locale pot genera schimbări majore, mai ales de condiție socială, într-un spațiu care până acum părea sortit uitării.